

9. PENZIJNÍ REFORMA

Penzijní reforma

TEZE: „Penzijní systém v ČR čelí vážným problémům a je potřeba ho reformovat.“

Proč?

Populace stárne (více starých, méně mladých) + **průběžný důchodový systém** (příspěvky běžného období jsou používány na penze běžného období) = **problém** se současným i budoucím financováním

Co hrozí?

- Deficity penzijního systému → deficity veřejných financí
- Nízké (žádné?) důchody a vysoké příspěvky pro budoucí generace → ožebračování mladých
- Negativní dopady pro hospodářský růst

Co je potřeba udělat?

Je potřeba naučit jednotlivce, aby si **sami spořili** na důchod a nespoléhalí na státní penzi.

Jak funguje průběžný systém v ČR?

Počet plátců (tis. osob) 4.968

Průměrná mzda (měsíčně) 17.531

Sazba DP 28%

Počet důchodců (tis. osob) 2.719

Průměrný důchod (měsíčně).....8.661

Celkové příjmy (ročně, mld. Kč) 292,7

Celkové výdaje (ročně, mld. Kč) 282,5

Saldo (ročně, mld. Kč) 10,2

Data: rok 2007

Možnosti reformy

- a) Nedělat nic
- b) Parametrická reforma
- c) Systémová reforma

Co na to politické strany?

- a) KSČM → Nedělat nic
- b) ČSSD → Parametrická reforma
- c) ODS, TOP 09, VV, KDU-ČSL →
Systémová reforma

Co je smyslem penzijního systému?

1. Individuální cíle

- a) Vyhlazování spotřeby
- b) Pojištění

2. Kolektivní cíle

- a) Snižování chudoby ve stáří
- b) Přerozdělování

Zdroj: N. Barr – P. Diamond (2008): Reforming Pensions.

PAYG x Fondový systém

PAYG → systém financování, kdy penze současných důchodců jsou financovány z daní (pojištění) současných zaměstnaných

Fondový → odvedené pojištění se akumuluje ve fondu, z kterého jsou potom vypláceny penze

Drobná komplikace....

..... pokud již byl někde PAYG zaveden, první generace dostala **oběd zdarma** (získala dávky, neodváděla pojistné). Poslední generace tento oběd zdarma zaplatí (odvede pojistné, nedostane dávky)

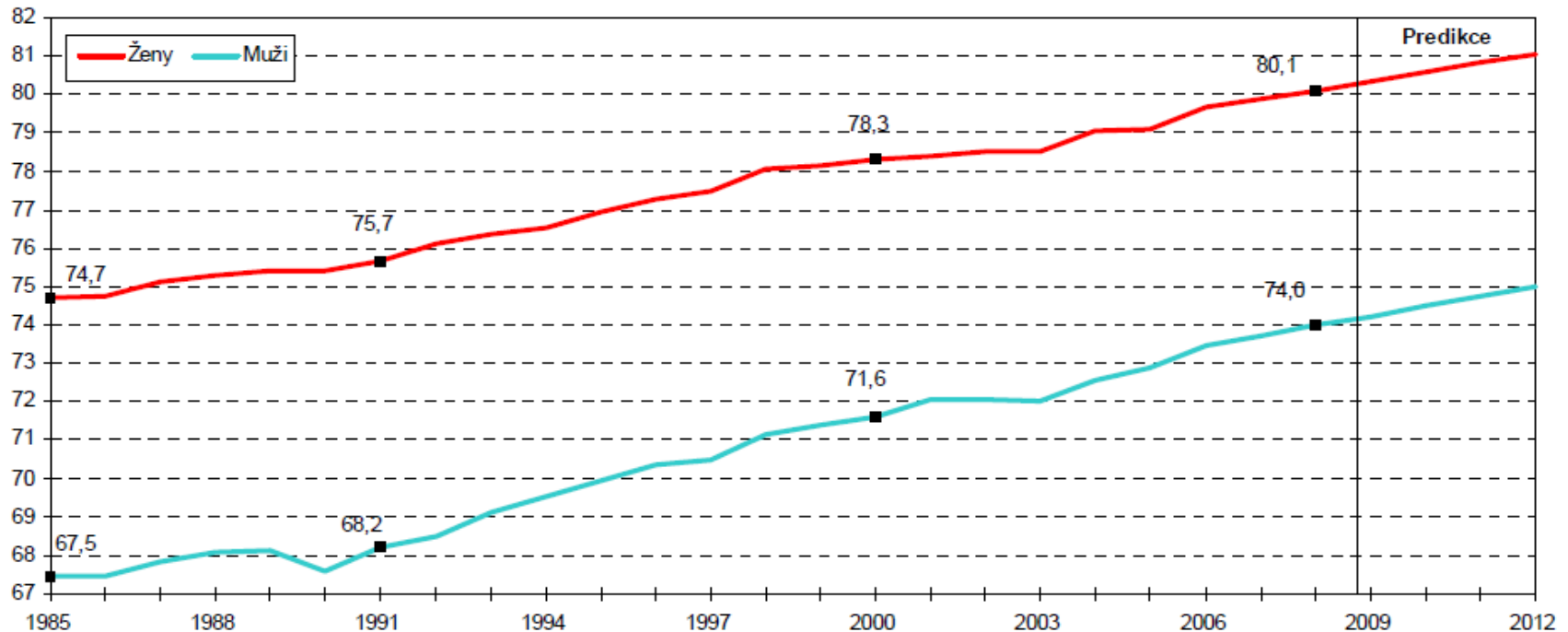
Pokud se některá generace rozhodne změnit PAYG systém na fondový stává se **poslední generací PAYG...**

Co je to stárnutí populace?

Stárnutí populace je změna věkové skladby populace s posuny ve prospěch starších věkových skupin.

Jeho intenzita se obvykle **měří** změnou podílu obyvatel starších 65 let v celkové populaci.

ČR (1): Střední délka života v letech

Naděje dožití ve věku 65+ (1990 → 2007):

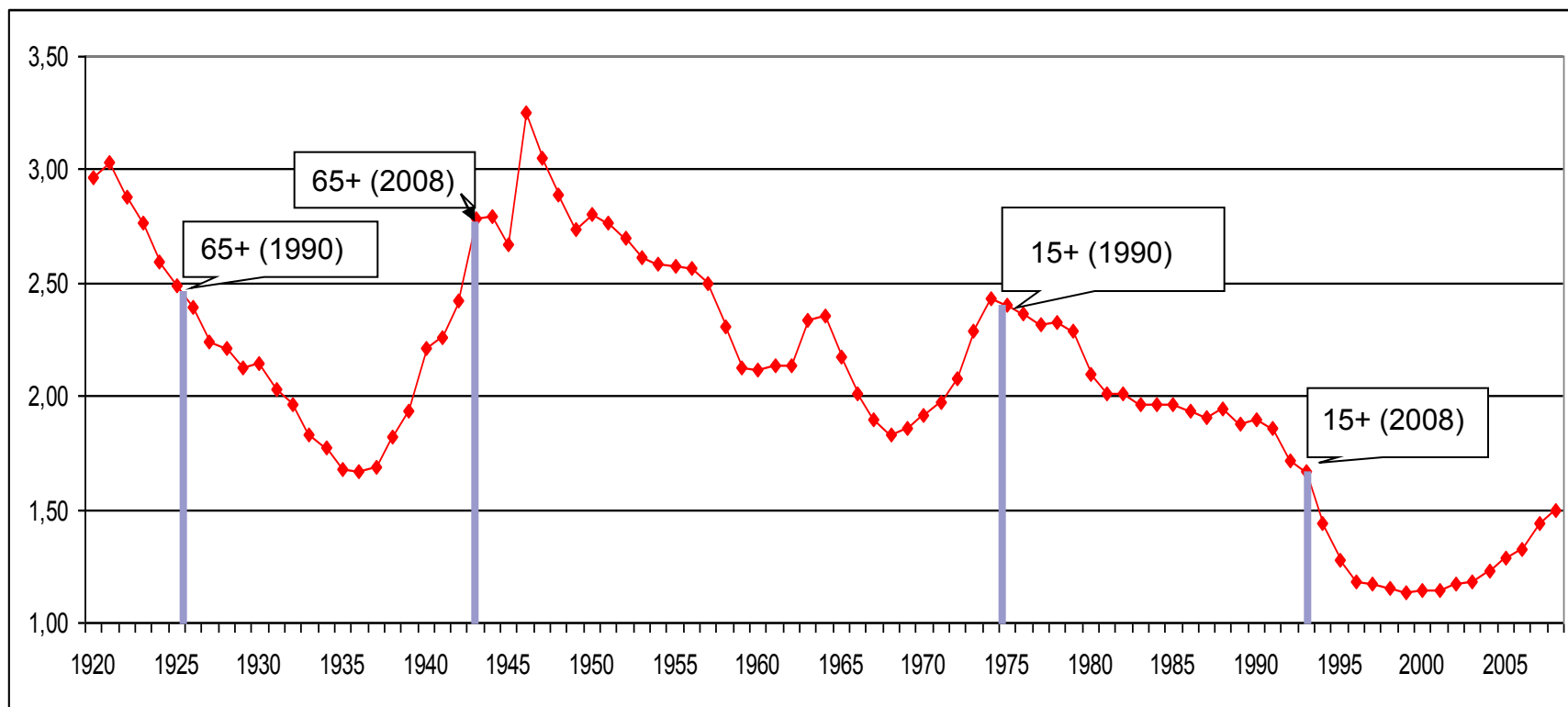
M: 11,66 → 15,11

Ž: 15,33 → 18,52

C: 13,71 → 17,02

Zdroj: Makroekonomická predikce MF ČR

ČR (2): Počty narozených dětí

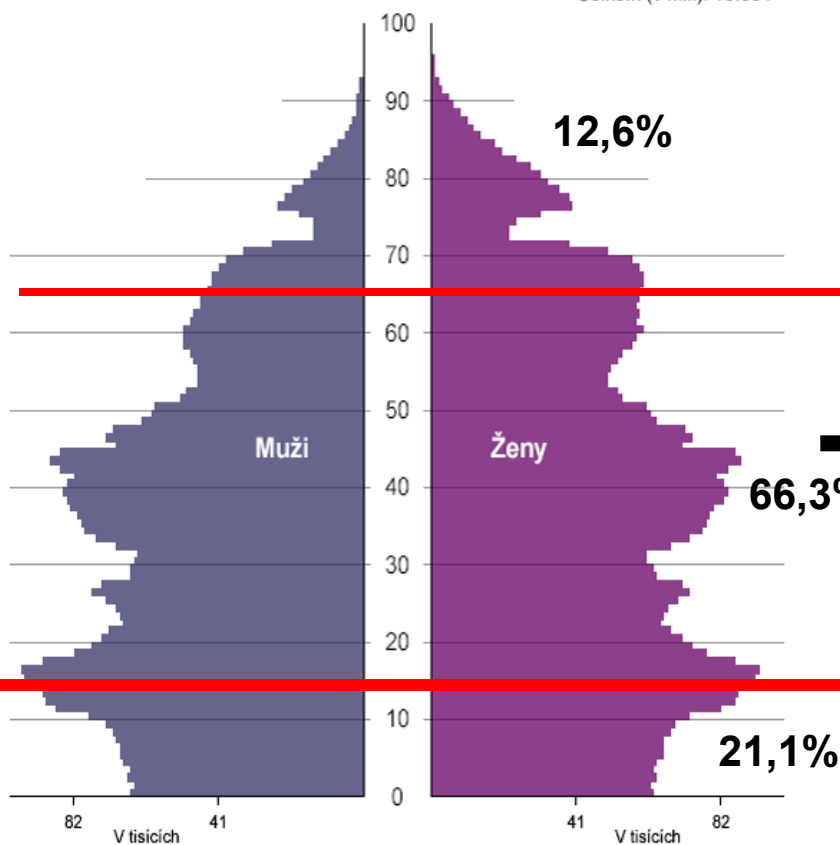
*Úhrnná plodnost ČR = počet živě narozených dětí
na jednu ženu ve věku 15-49 let*

ČR (3): Věková skladba 1990-2008

Věková skladba obyvatelstva: 1990

Česká republika

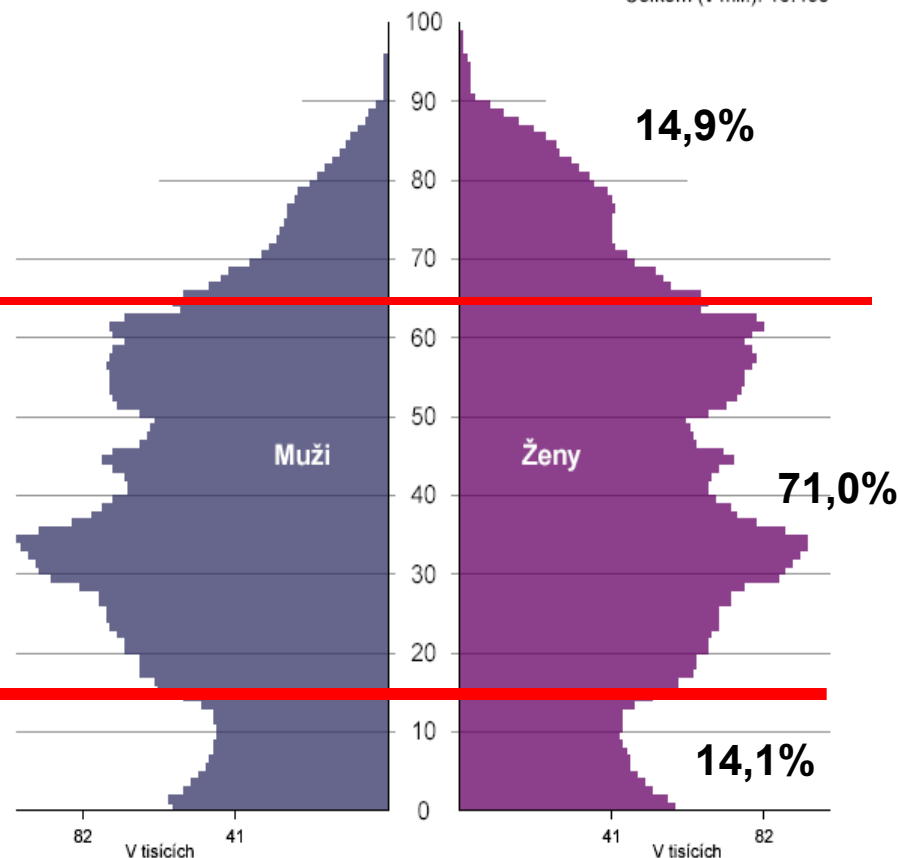
Celkem (v mil.): 10.364

Věková skladba obyvatelstva: 2008

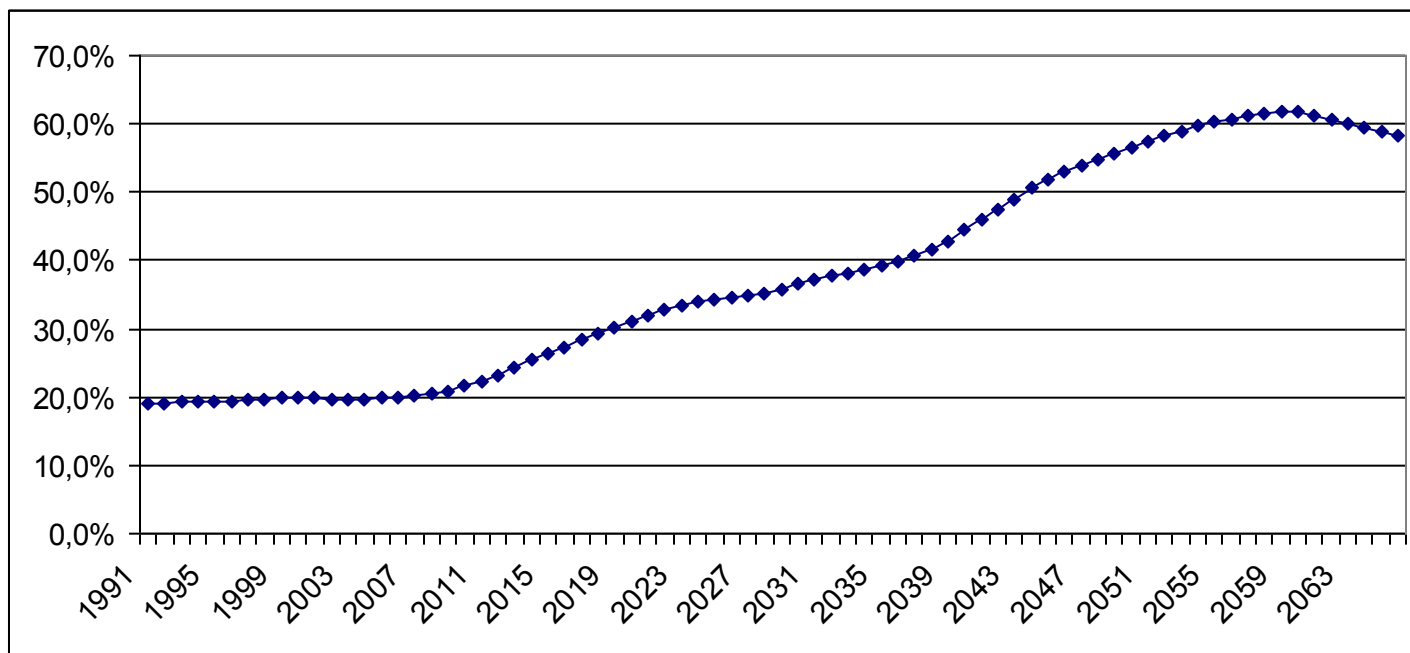
Česká republika

Celkem (v mil.): 10.468

Graf: ČSÚ

ČR (4): Prognóza 65+/15-64

Fixní x pružná délka odchodu do důchodu.

„Problém“ stárnutí populace vzniká v situaci, kdy se neustále posouvá hranice průměrného věku dožití, ale hranice pro definici stáří (65 let) se nemění.

V souvislosti s penzijním systémem pak problém nastává, pokud na prodlužující se délku dožití adekvátně nereaguje věk odchodu do důchodu.

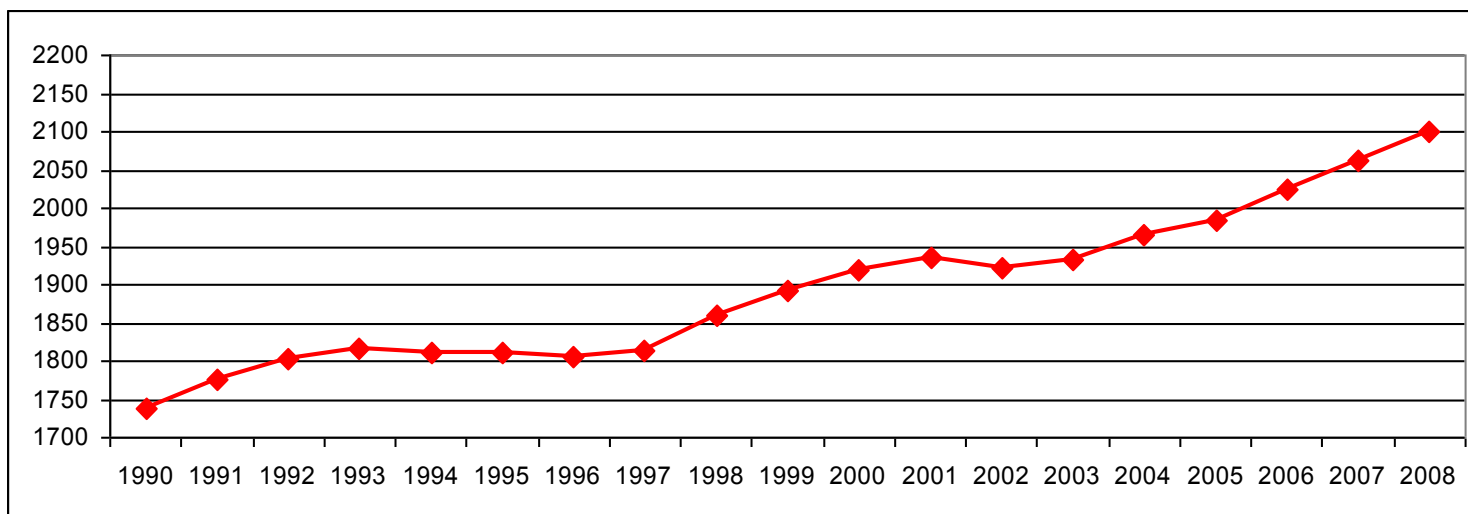
Příklad: Německo

„Německý systém důchodového pojištění začal jako plně fondový systém s povinným věkem odchodu do důchodu 70 let, kdy očekávaná délka dožití u mužů byla méně jak 45 let. V současnosti je očekávaná délka dožití pro muže více jak 75 let, ale průměrný věk odchodu do důchodu je méně než 60 let a ještě méně ve Východním Německu.“

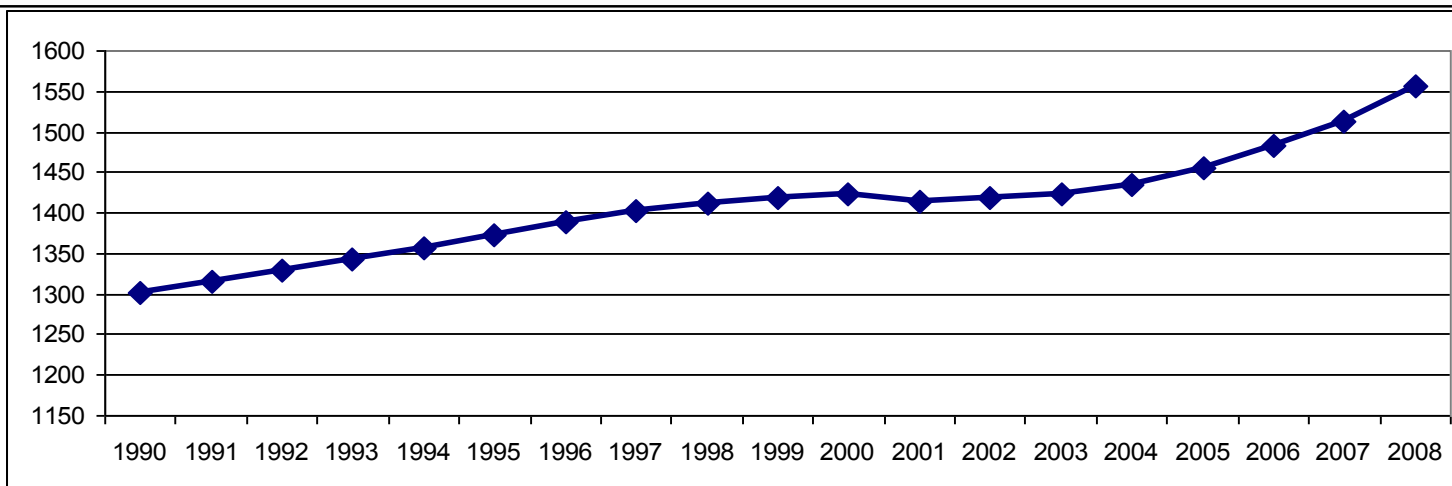
(Boersch-Supan, Wilke 2004, p.4).

ČR: Demografičtí a skuteční důchodci

**Počet
starobních
důchodců:
(tis. osob)**

**Počet osob
starších 65
let: (tis. osob)**

Co je problém?

Představuje tedy pro současné evropské PAYG systémy problém stárnutí populace nebo neochota/neschopnost/nemožnost tvůrců hospodářské politiky přizpůsobit **věk odchodu** do důchodu měnící se demografii?

Jaké jsou další možnosti?

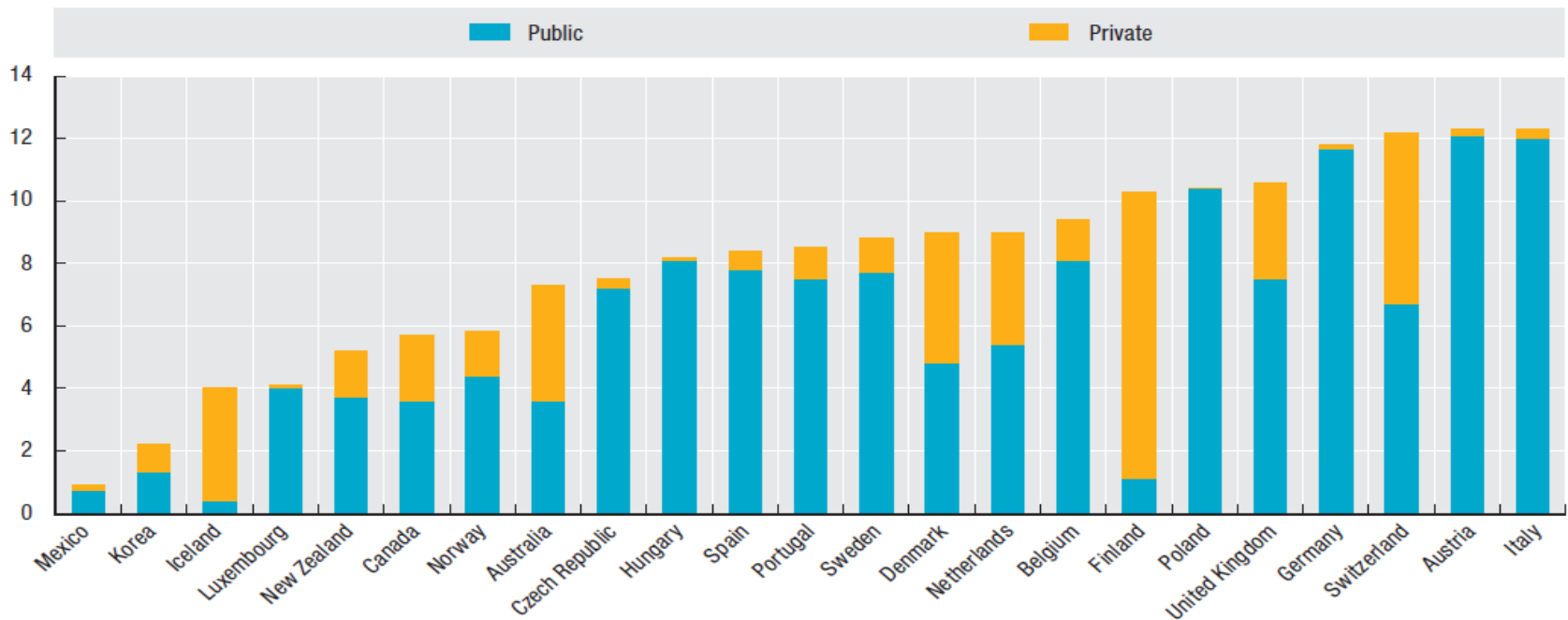
Pokud nejsem ochoten/schopen zvyšovat věk odchodu do penze, co mohu udělat:

- 1) zvyšovat daně, soc. pojištění, zadlužení
- 2) snižovat průměrný důchod
- 3) zásadně reformovat

Jak drahý je český penzijní systém?

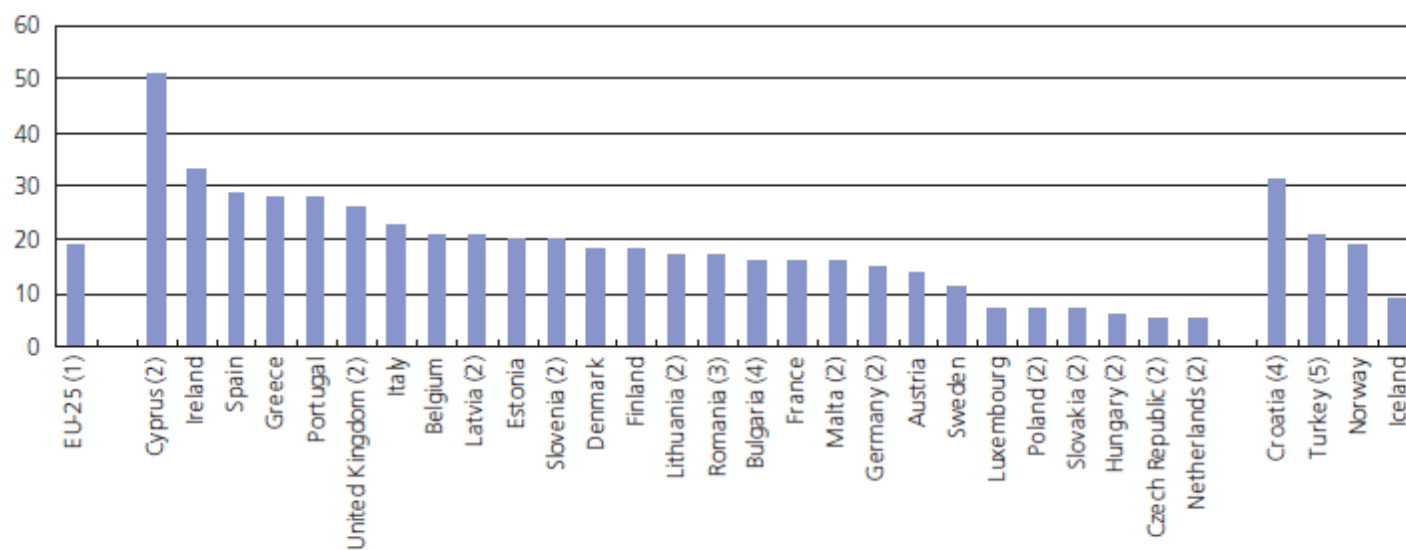
Public and private pension expenditures

As a percentage of GDP, 2006

Riziko chudoby ve stáří

Figure 4.7: At-risk-of-poverty rate after social transfers, persons aged 65 years and over, 2005 (%)

(1) Eurostat estimate based on population-weighted averages of national data.

(2) Break in series

(3) National HBS, 2005.

(4) National HBS, 2004.

(5) National HICE, 2004.

Source: Eurostat (tsdsc230)

Principy sociální politiky ČR

- 1) **Univerzální** (pokrývá celou populaci v široké škále sociálních rizik)
- 2) **Rovnostářská** (dávky jsou nivelizovány s malým zohledněním odvedeného pojistného či daní)

Důsledky:

- o Je relativně **efektivní** (v sociálním významu – velmi nízký podíl lidí ohrožených chudobou)
- o Je relativně **levná** (nízký podíl sociálních výdajů na HDP v mezinárodním srovnání)
- o Je silně **nezásluhová** (velmi slabá vazba mezi příspěvkem a dávkami)

Co znamená zásadně reformovat?

Pokud přijmeme tezi, že v současných PAYG penzijních systémech je politicky velmi obtížné (a nákladné) prosadit žádoucí zvyšování věkové hranice, potom.....

.....může být politicky zajímavé začít pracovat s tezí „je nutné provést penzijní reformu“ a zamlžit tak reálné dopady reformy na konkrétní skupiny obyvatel/voličů

Proč tedy zásadní reformu?

→ protože musíme bojovat s důsledky stárnutí populace

.....nebo

→ nejsme schopni/ochotni posunovat věkovou hranici v PAYG

..... nebo

→ jiné důvody...

Další důvody pro implementaci

- 1) Zásluhovost
- 2) Diverzifikace
- 3) Rozvoj FT

Zásluhovost

Je faktem, že v současné podobě je penzijní systém ČR extrémně přerozdělující a **nezásluhový** → právě proto je relativně levný a sociálně účinný (brání chudobě při relativně nízkých nákladech)

Posilování funkce zásluhovosti znamená buď menší sociální účinnost (vyšší chudoba) nebo zdražení systému.

Diverzifikace - Tři pilíře Světové Banky

Summary: Systems providing financial security for the old are under increasing strain throughout the world. Changing demographics have led to an increased proportion of old people in the general population. Traditional means of support for the old, such as extended families, are weakening. Meanwhile, formal systems, such as government-backed pensions, have proven unstable.

This book, the first comprehensive and global examination of old age security, addresses such issues. It identifies three functions of old age financial security programs—redistribution, saving, and insurance. It evaluates the policy options for meeting these functions using two criteria: their impact on the aged and their impact on the economy as a whole. The study suggests that financial security for the old and economic growth would be better served if governments relied on three systems. These are:

1. **A publicly managed system** with mandatory participation and the limited goal of reducing poverty among the old
2. **A privately managed mandatory savings** system
3. **A voluntary savings system.**

These three systems would ensure against the many risks of old age. The study concludes that a combination of different income security policies is more effective than any single approach and that all countries should begin planning for their aging populations now.

WorldBank (1994): Averting the Old Age Crisis – Policies to Protect the Old and Promote Growth

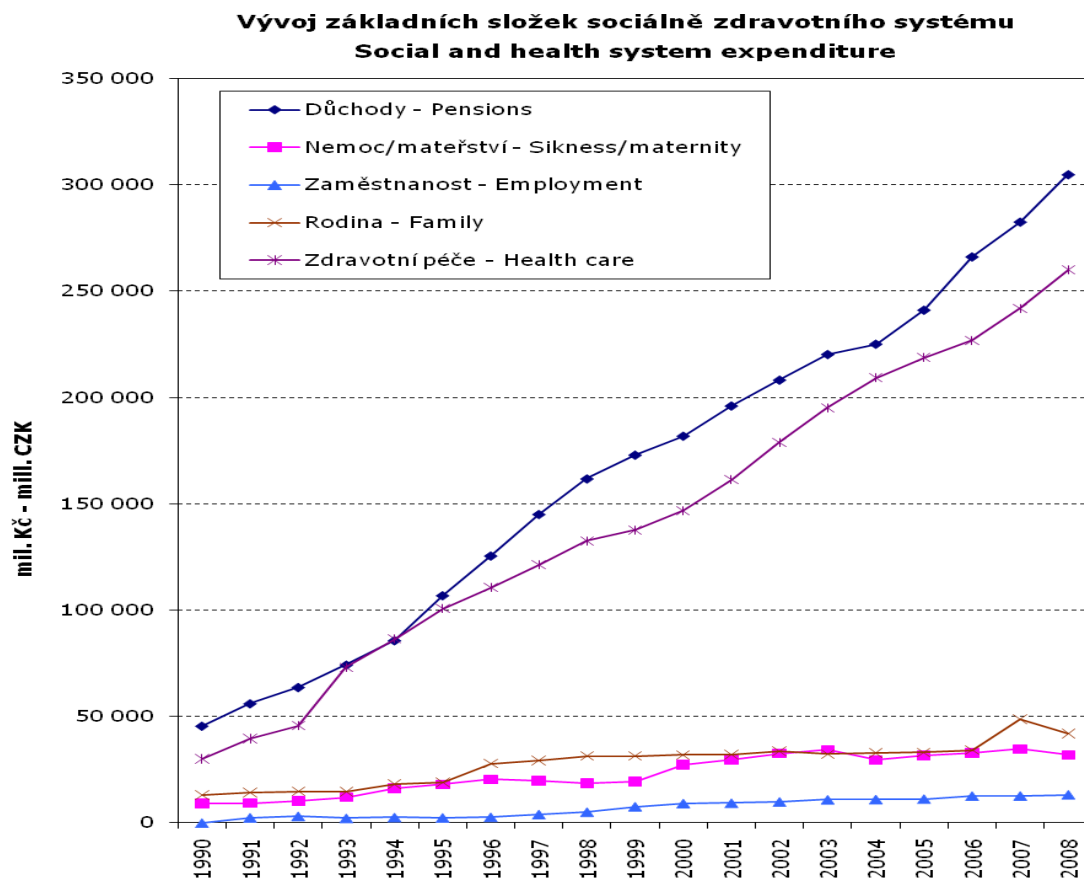
Rozvoj finančních trhů

Cui bono? → obrovský potenciální trh
důchodového pojištění. Roční pojistné cca
300 mld. CZK.

Politická ekonomie důchodových reforem

„Stárnutí je využíváno jako neutrální, ne-ideologický a apolitický podtext pro legitimizaci redukcí ve veřejných a obzvláště sociálních výdajích. Předpoklad “příliš mnoho starých lidí“ implikuje nutnost potřeby a urgency reformy důchodového zabezpečení.“ (Mullan 2000, p. 93)

Nejen důchody, ale i zdravotnictví...

Zdroj: VÚPSV

Důchodci

Tabulka: Populace ČR 08 (tis.osob)

„Průměrný věk starobního důchodce: 70 let. Průměrný věk invalidního důchodce: 57 let.“ MPSV

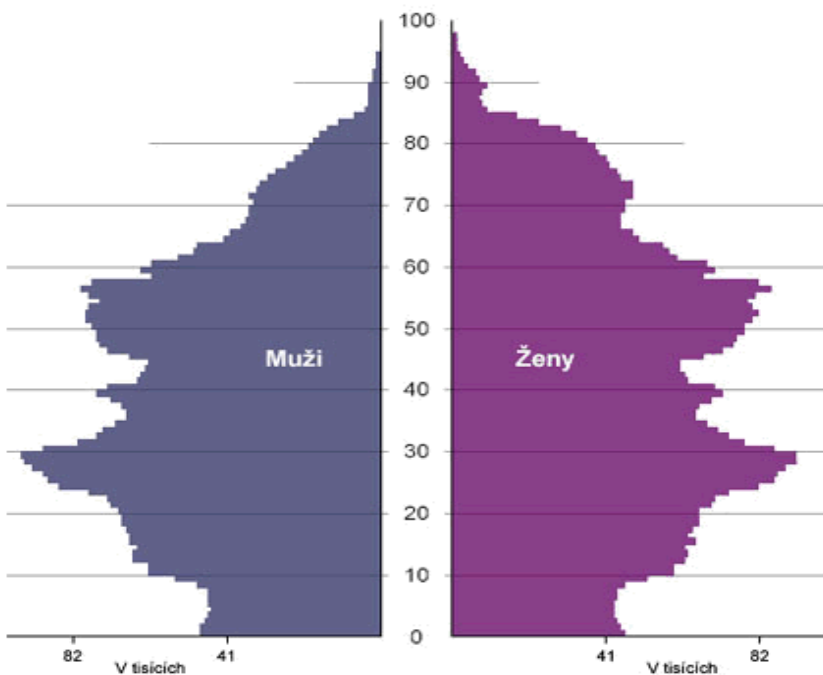
„Odhaduje se, že až polovina z ročních nákladů na zdravotnictví se spotřebuje na léčení těch, kteří ten rok zemřou“ I. Možný

Důchodci (starobní + invalidní)	2.700
Děti a studenti	2.300
Zaměstnaní	5.000
Nezaměstnaní	320
Ostatní	100
CELKEM	10.420

Pracovat či nepracovat?

Věková skladba obyvatelstva: 2003

Česká republika

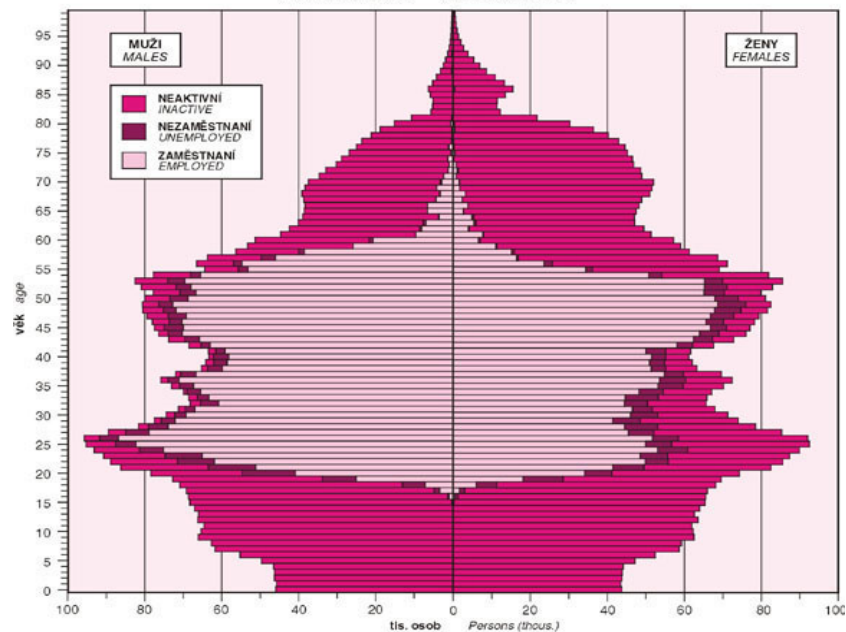

10. PRÁCE

10. LABOUR

EKONOMICKÁ SKLADBA OBYVATELSTVA PODLE VĚKU
ACTIVITY STATUS OF POPULATION BY AGE

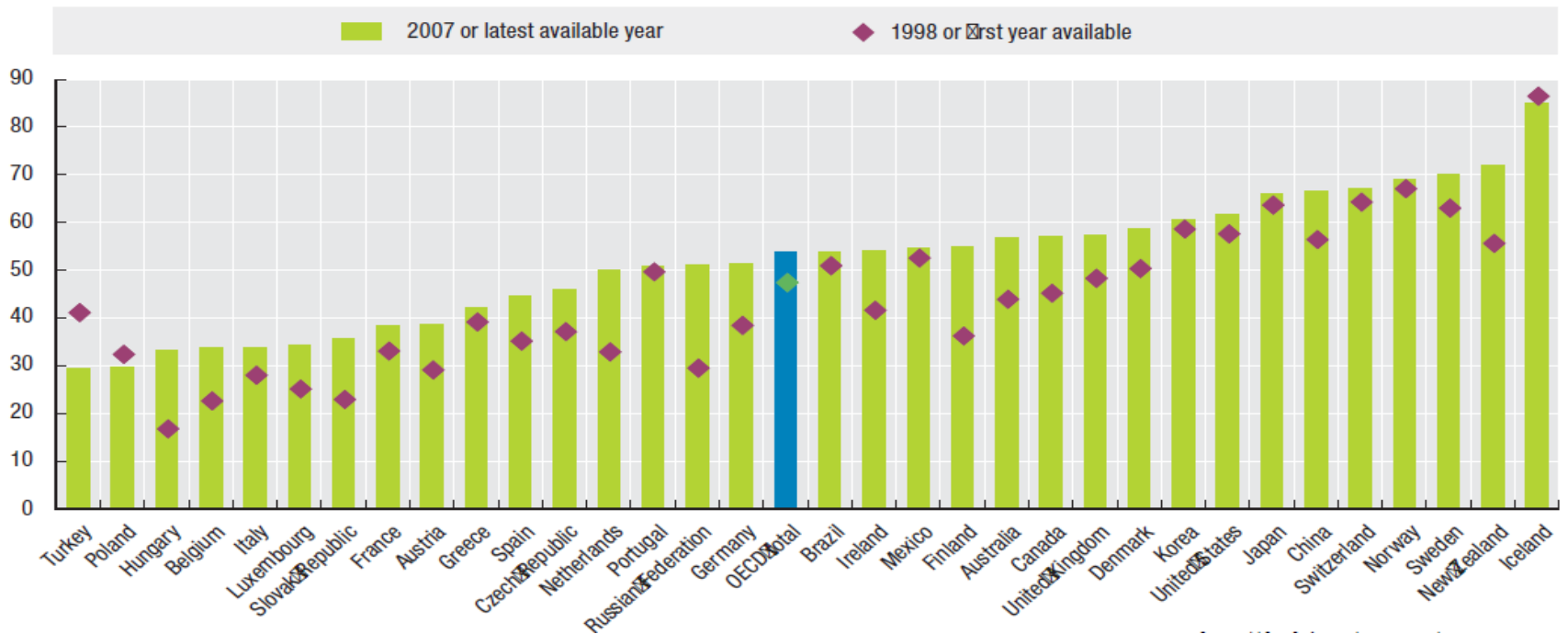
4. ČTVRTLETÍ 2000 4th QUARTER 2000

Míra zaměstnanosti 55-64

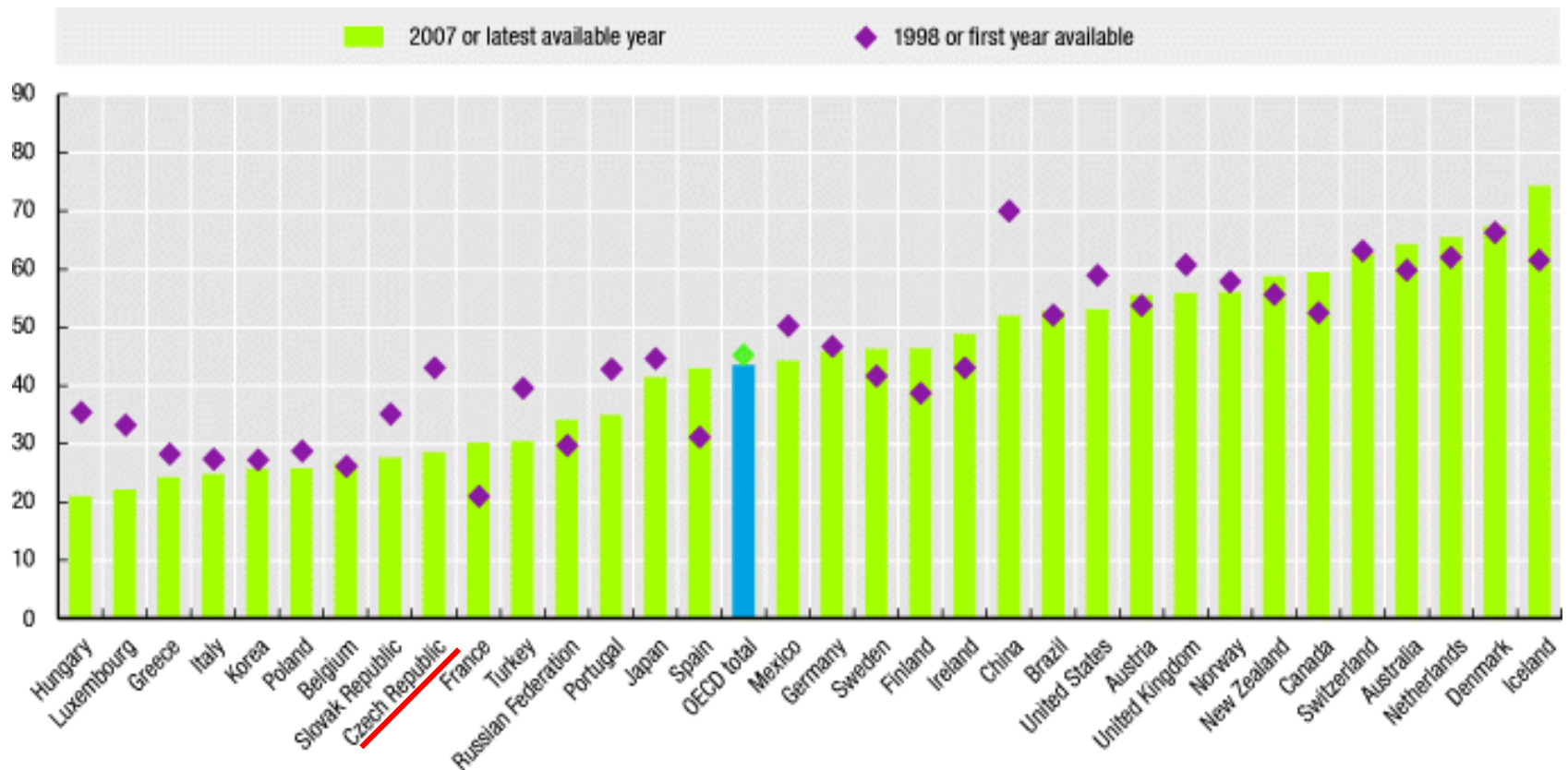
Employment rates for age group 55-64

Persons in employment as a percentage of population in that age group

Míra zaměstnanosti 15-24

(%)

Zdroj: OECD Factbook 2009

DODATEK: VOLBY 2010
Penzijní reforma v programech
politických stran

ODS (1)

Česká populace velmi rychle stárne a reakce na demografický vývoj je snad nejdůležitější dlouhodobou výzvou, jíž čelíme. Čeští penzisté jsou extrémně závislí na státem organizovaném průběžném systému, a to v míře, která je ve vyspělém světě nebývalá.

Vzhledem k demografickému vývoji náš důchodový systém ze všeho nejvíce připomíná státem organizované pyramidové schéma a hazardní hru typu letadlo. ODS se chová zodpovědně vůči současným i budoucím seniorům, a proto chceme a musíme pokračovat v důchodové reformě.

Má-li důchodový systém v budoucnosti zajistit důstojné stáří, nemůžeme si nalhávat, že vystačíme pouze se státním průběžným systémem. Do důchodového systému budeme muset dávat více soukromých prostředků, a to na ryze individuální a dobrovolné bázi. Cokoliv jiného znamená dostávat do stavu bídy budoucí generace penzistů, dnes mladé lidi.

Nebudeme v této zřetelné věci obelhávat veřejnost. Máme jen možnost důchody reformovat, anebo zbídačit budoucí penzisty či vyššími daněmi a odvody udusit českou ekonomiku.

ODS (2)

Podpoříme pravidelnou valorizaci důchodů, protože si nepřejeme rozevírání nůžek mezi příjmy ekonomicky aktivní částí obyvatelstva a penzisty.

Prosazujeme různé formy připojištění a spoření na důchod včetně většího zapojení zaměstnavatelů a možnosti částečně použít zlomek odvodů na důchodové pojištění pro fondové důchodové spoření.

Toto spoření na důchod bude organizované státem a bude dobrovolné. Fondové hospodaření bude založeno na partnerství veřejného a soukromého sektoru a provozováno pod důsledným dozorem státu.

Tyto změny mají dlouhodobý charakter, děláme je na celá desetiletí a neměly by podléhat výkyvům politického cyklu. Proto zde chceme dosáhnout co nejširší politické shody.

KDU-ČSL (1)

Český penzijní systém, podobně jako v mnoha dalších vyspělých zemích, vychází z předpokladu, že téměř všichni dospělí jedinci budou mít děti, které v době své ekonomické aktivity budou platbami na sociální pojištění vytvářet finanční zdroje na důchody pro své rodiče.

To však již dávno neplatí. Je stále více těch, kteří děti z nejrůznějších důvodů nemají. Tito lidé tak budoucí funkčnost stávajícího penzijního systému žádným způsobem nezajišťují, ale přesto očekávají, že v době stáří jim budou vypláceny důchody právě tak jako těm, kteří budoucí plátce sociálního pojištění ve svých rodinách vychovali.

Povinné penzijní spoření pro všechny není tedy spravedlivým řešením. Osoby, které dostatečně přispěly k udržení průběžně financovaného důchodového systému tím, že dobře vychovaly odpovídající počet dětí, by k němu neměly být nuceny.

Naopak povinné penzijní kapitálové spoření je řešením pro ty, kteří (svými dětmi) nepřispěli do průběžně financovaného důchodového systému dostatečně.

KDU-ČSL (2)

Navrhujeme spravedlivou důchodovou reformu, která bude zohledňovat prostředky investované rodinami do výživy, výchovy a vzdělávání dětí, budoucích plátců. Budeme prosazovat vytvoření dvou povinných pilířů důchodového systému – průběžného a kapitálového – přičemž v nich budou platit tyto principy:

- ... výše důchodů vyplácených z průběžného systému bude závislá na počtu vychovaných dětí (budoucích plátců pojistného do průběžného pilíře);*
- ... výše povinného příspěvku do tohoto pilíře se bude snižovat o 3 % z pojistného na každé dítě po dobu jeho ekonomické závislosti na příjmech rodiče, přičemž celková sleva může dosáhnout nejvýše 12 % z pojistného;*
- ... rodiče s menším počtem dětí si budou na část svých důchodových příjmů (bezdětní na celý důchod) šetřit v kapitálovém pilíři důchodového systému;*
- ... odpovědnost rodičů za výchovu dětí a odpovědnost dětí za zabezpečení rodičů v době stáří podpoříme zavedením přímého převodu části pojistného odváděného do průběžného systému důchodového pojištění od každého poplatníka jeho vlastním rodičům (výše přímého převodu cca 2 % hrubé mzdy).*

TOP 09 (1)

Náš důchodový systém je založen výlučně na tzv. průběžném financování vyplácených důchodů, tedy na principu, že produktivní část společnosti „vydělává“ i na seniory. Tento model je ale efektivní pouze tehdy, pokud se trvale nezvyšuje počet důchodců a je dostatek lidí v aktivním věku, kteří do systému platí. Demografický vývoj v České republice však jde zcela jiným směrem: přibývá lidí starších a ubývá platících v aktivním věku. Neřešení této situace tak znamená:

BUĎ:

zachování stávajících penzí a stále vyšší deficity penzijního systému vedoucí k jeho kolapsu, a tedy neschopnosti penze vyplácet;

NEBO:

stále nižší důchody;

NEBO:

stále vyšší odvody s negativním důsledkem pro zaměstnanost a hospodářský růst v důsledku rostoucích mzdových nákladů.

TOP 09 (2)

Jako řešení tohoto začarovaného kruhu navrhujeme vícezdrojové financování budoucích důchodů, konkrétně posílení individuální spořicí složky posílené mezigenerační rodinnou solidaritou. To vytvoří možnost volby každého pojištěnce spořit část povinného pojištění individuálně

PŘÍKLAD:

dnes každý z nás platí na průběžný důchodový účet 28% ze své hrubé mzdy (sečteme-li platbu sociálního pojištění zaměstnance a zaměstnavatele). Náš návrh předpokládá, že část z těchto peněz – konkrétně jednu sedminu, tedy 4% – by si pojištěnec mohl platit na svůj privátní důchodový účet, a do průběžného systému by tedy přispíval pouze 24%. Podmínkou takového kroku by však bylo, že by na privátní účet současně platil ještě o další 2% navíc (celkem tedy 6%); ti, kdo mají rodiče v důchodovém věku by těmito dvěma procenty přispívali na důchodový účet svých rodičů, a vlastně jim tak adresně připláceli, a ti, kdo rodiče důchodce nemají, by tuto částku připsovali ve prospěch svého vlastního důchodového účtu.

TOP 09 (3)

Smyslem systému je motivovat lidi nejen k vyššímu spoření na vlastní důchod, ale současně podpořit mezigenerační solidaritu rodiny. V žádném případě se tedy nejedná o privatizaci důchodového zabezpečení, nýbrž naopak o vytvoření nové efektivní vazby mezi průběžnou a kapitálovou formou financování důchodového pojištění, s posílením odpovědnosti za vlastní stáří a stáří rodičů. Pro pojištěnce se otevře další možnost vlastního důchodového zabezpečení s tím, že investice do výchovy a vzdělání dětí se jim bude vracet ve stáří, kdy jim děti budou přispívat na důchod.

Navržená změna – a o přesných parametrech je třeba vést diskusi – je zásadním krokem k dlouhodobé stabilizaci veřejných rozpočtů a pro její realizaci bude třeba získat podporu dalších politických stran. Víme také, že v prvních letech si vyžádá „vstupní investice“ v řádech miliard korun. Ty navrhujeme získat odprodejem akcií ČEZ a. s. na kapitálovém trhu se současným nákupem vlastních akcií touto společností a následným snížením základního jmění o předmětnou částku. (Tedy opakováním operace, která byla Ministerstvem financí již s úspěchem provedena v roce 2008.)

ČSSD (1): Jistota ve stáří

Naše země dosud vydává na důchody mnohem méně, než je evropský průměr. Relativně o třetinu, absolutně pak ještě méně. Důchody jsou u nás proto citlivější položkou než jinde.

Zvyšování důchodů a podobných dávek musí respektovat skutečnost růstu životních nákladů příslušných skupin i celkový růst příjmů. Životní náklady důchodců zpravidla rostou rychleji než průměrná inflace.

Proto budeme prosazovat vyšší nárůst důchodů než růst životních nákladů důchodců tak, aby se reálná **hodnota důchodů** udržela alespoň **na úrovni 55 % průměrné čisté mzdy**.

Uskutečníme v této souvislosti také případnou jednorázovou „drahotní“ kompenzaci (tzv. třináctý důchod) z dividendy ČEZu. Zavedeme minimální důchod pro samostatně žijícího důchodce ve výši 1,2násobku životního minima.

ČSSD (2)

ČSSD si je vědoma nutnosti dalších změn důchodového systému a má o nich jasnou představu. Postupný **nárůst důchodového věku a počtu odpracovaných let** se díky prodlužování očekávané délky života stává nutností.

System bude nabízet určitou pružnost s kompenzací podle pojistných metod. U vybraných rizikových povolání považujeme za vhodné umožnit dřívější odchod do důchodu na základě dodatečného povinného pojištění placeného zaměstnavatelem s podporou státu.

Jsme pro změny systému dobrovolného důchodového připojištění a podobných produktů životního pojištění tak, aby mobilizovaly větší zdroje pro zabezpečení stáří.

Důrazně odmítáme experiment se zaváděním povinného kapitálového připojištění na úkor průběžného systému (tzv. opt-out), protože by ohrožoval současnou generaci důchodců a mladší generaci nutil platit do systému dvakrát.

KSČM

ŽÁDNÁ TOLERANCE K OMEZOVÁNÍ SOCIÁLNÍCH JISTOT VŠECH GENERACÍ !!!

Zastavit další zvyšování hranice odchodu do důchodu, při odchodu do předčasného důchodu nekrátit jeho výši; odmítnout pokusy o privatizaci důchodových fondů; ponechat formu průběžného, státem garantovaného důchodu, připojištění umožnit i nadále pouze na dobrovolném základě a s možným příspěvkem zaměstnavatele

Zvyšovat minimální důchod až na 10 000 Kč měsíčně; valorizovat důchody podle životních nákladů domácností důchodců

Zastavit další snižování odvodů na sociální, zdravotní, důchodové a nemocenské pojištění, zrušit jeho zastropování pro lidi s vysokými příjmy a pravidelně valorizovat platby za státní pojištění